

SV. VLAHO, SEBASTA I DUBROVNIK

SEBASTA – GRAD SVETOGA VLAHA, UREDNIK VINICIJE B. LUPIS, OGRANAK MATICE HRVATSKE U STONU, STON, 2017., 120 STR.

Sebasta – grad svetoga Vlahu zbornik je radova nekoliko hrvatskih i armenskih autora. Od urednika knjige dr. Vinicija B. Lupisa doznajemo kako je zbornik nastao kao pionirski zajednički projekt Hrvata i Armenaca, sa željom da pridonese boljem upoznavanju dvaju mučeničkih naroda. Zbornik donosi radove petero autora, od kojih su dvoje Armenci, a trojica Hrvati.

Anna Givargizyan, iz Moskve, obradila je život i djelo armenskog pjesnika D(T)aniela Varoujana (1884. – 1915.) (str. 15-20). Iz članka doznajemo kako je pjesnik Varoujan rođen u selu Prknigu, u pokrajini Sebasti, u Zapadnoj Armeniji. Središte pokrajine bio je grad Sebasta. Danas se pokrajina naziva Sivas, grad također Sivas, a nalazi se u Turskoj. Varoujan je školu pohađao u Istanbulu te na Kalcedonskoj visokoj školi. Iz Carigrada nosi i traumatična iskustva jer su mu oca zatvorile turske vlasti. Početkom 20. st. (1902.) odlazi na školovanje u Europu, u Veneciju i Gent, te se 1909. vraća u Istanbul. Predaje na nekoliko različitih škola, prikuplja armensko etnološko blago, zapisuje narodne pjesme, a i sam se svojom poezijom promovira među najpoznatije armenske pjesnike. No pogrom koji je 1915. pogodio njegov narod nije poštedito ni njega. Ubijen je na ulici grada Çankirija 1915. godine, u 31. godini života.

Alfrant Masis Bedrosian, Armenac iz Kölna, donosi svjedočanstvo o tragediji vlastite obitelji koja se je odigrala u gradu Sebasti (str. 21-33). Kroz riječi i fotografije upoznajemo se s njegovom obitelji, ali i gradom Sebastom prije pogroma nad Armencima. Tako doznajemo da je u pokrajini Sivas (Sebasti) prije genocida nad Armencima 1915. živjelo oko 1,4 milijuna stanovnika, od kojih je Armenaca bilo između 150 i 200 tisuća; među njima bilo je oko 8000 Armenaca katolika te oko 5700 evangelika. U samom gradu Sivasu (Sebasti) živjelo je oko 45 tisuća stanovnika, a otprilike jednu trećinu njih činili su Armenci. U cijeloj provinciji bilo je 150 kršćanskih crkava, a u samom gradu šest, uz četiri samostana, sirotište, bolnicu i 139 škola. Katolici su u samom gradu imali jednu crkvu, sa sjedištem metropolita Sebaste. Pogromom nad Armencima iz 1915. gotovo sve nabrojeno je posve uništeno i nestalo. Tako je, primjerice, na mjestu kršćanske katedrale niknuo trgovački centar, a na mjestu gdje

se nalazilo biskupsko sjedište nalaze se turske trgovine. U Sebasti je ostao grob sv. Vlaho, koji časte i muslimani, ali loše je održavan, gotovo neugledan.

Sljedeći članak, *U Sivasu, na grobu sv. Vlaho*, napisao je Ivo Banac, poznati hrvatski povjesničar (str. 35-43). Riječ je o već objavljenom tekstu, jednoj vrsti putopisa u kojem dr. Banac opisuje putovanje iz Ankare u Sivas te potragu za grobom sv. Vlaho u gradu Sivasu. Premda se muslimani mole sv. Vlahu, ipak ga ne časte kao velikog kršćanskog mučenika. Ta je nit čašćenja sv. Vlaho prekinuta početkom 20. st. s progonom Armenaca s njihovih ognjišta.

Stjepan Krasić, poznati hrvatski povjesničar, svećenik i pripadnik Reda propovjednika, u svome članku progovara o onome što je jedan drugi veliki dominikanac, Ivan Dominik Stratiko (1732. – 1799.), hvarski biskup, učinio za obranu armenskog pravovjerja (str. 45-59). Naime, tijekom 18. stoljeća u cijelom Osmanskom Carstvu katolici su doživljavali velike poteškoće u življenju vlastite vjere. Vjersku vlast nad svim Armencima sultan je povjerio armenskom primacijalnom patrijarhu čiji je patrijarhat sam utemeljio u Carigradu. Određena zaštita koju su uživali pravoslavni armenski vjernici bila je izazov za katolike da se vrate u Apostolsku Armensku Crkvu. U takvoj situaciji iseljeni armenski katolici nastojali su pomoći sunarodnjacima u Osmanskom Carstvu. Među svima se posebno istaknuo markiz Giovanni De Serpos, bogati uglednik iz Venecije. On je uz pomoć hrvatskog isusovca Josipa Marinovića (1741. – 1801.) sastavio dvije knjižice u kojima iznosi prijedloge kako pomoći Armencima katolicima pod turskom vlašću. Njegovi se prijedlozi mogu sažeti na sljedeće: Armenci katolici bi, uz određene uvjete koje bi propisala Sveta Stolica, smjeli sudjelovati u vjerskim obredima sa svojim nesjedinjenim sunarodnjacima te primiti sakramente čiju bi valjanost priznala Katolička Crkva. Svoje je prijedloge poslao na uvid Svetoj Stolici, zamolvši da zbog mira savjesti katolika Armenaca odobri takvu praksu. De Serposove knjižice izazvale su široke rasprave o Armencima katolicima i mogućnosti slavljenja obreda s nesjedinjenim kršćanima. Sveta je Stolica zatražila mišljenje raznih teoloških fakulteta, među ostalima i onog, tada čuvenog, u Sieni. Na poziv dekana Teološkog fakulteta u Sieni u raspravu se uključio i hvarski biskup Ivan Dominik Stratiko, inače bivši ugledni profesor na Sveučilištu u Sieni. Nakon što je u Veneciji proučio stručnu literaturu te razgovarao s brojnim uglednim Armencima, on je zaključio kako se ne može sa sigurnošću ustvrditi da je Armenska Crkva ikada pala u shizmu ili otvoreno krivovjerje te je stoga predložio da se armenskim katolicima ne brani sudjelovanje u obredima i prima-

nje sakramenata kod nesjedinjenih sunarodnjaka. Nažalost, njegovi prijedlozi nisu prihvaćeni, ali su mu Armenci u znak zahvalnosti darovali srebrni kalež i križ.

Urednik zbornika Vinicije B. Lupis autor je posljednjeg, najopsežnijeg i najvažnijeg članka u zborniku: *Sebasta u dubrovačkoj memoriji* (str. 61-110). U svojem opširnom članku autor najprije istražuje povijest pokrajine Sebaste pa tako doznajemo da je utemeljena u prvom stoljeću prije Krista u sastavu provincije Mala Armenija Pontskog Kraljevstva. Svoj osvrt na povijest Sebaste autor završava iznošenjem šokantnih podataka koji svjedoče o tragičnoj sudbini armenskog naroda u toj pokrajini: od oko 200.000 Armenaca nakon genocida u lipnju i srpnju 1915. ostalo ih je oko 10.000. Taj se je broj godinama sve više smanjivao tako da ih danas u Sebastu gotovo i nema. U drugom dijelu članka autor progovara o uglednim Armencima iz Sebaste i okolice te o armenskim umjetničkim ostvarenjima. Autor donosi brojna imena koja nama, hrvatskim čitateljima, malo govore, ali koja su od iznimne važnosti za povijest Armenaca. Nama je zanimljivo pročitati kako su franjevci već 1279. utemeljili svoj samostan u Sebastu, a potom dolaze i dominikanci, te kako je naslovni biskup Sebaste dominikanac Dominik de Corvaria godine 1517. posvetio crkvu Svetoga Križa u kompleksu dominikanskog samostana u Gružu, u Dubrovniku. Autor progovara i o vezama Armenaca s Katoličkom Crkvom, brojnim pokušajima uspostave crkvenog jedinstva, istaknutim pojedincima itd. Nama su zanimljive veze Armenaca i Hrvata. Osim sv. Vlaha autor navodi ime Manuga Sepadastija, koji će postati poznatiji pod redovničkim imenom Mehitar (1676. – 1749.), koji utemeljuje katoličku redovničku zajednicu koja će se osobito posvetiti izdavaštvu. Djeluju najprije na mletačkom teritoriju u Moreji, a potom se zbog ratnih neprilika sele u Veneciju, gdje im je darovan otok San Lazzaro, na kojemu razvijaju bogatu izdavačku djelatnost. Za nas su Hrvate značajni jer su u svojim izdanjima objavili i 240 knjiga hrvatskih autora. Autor također donosi imena hrvatskih redovnika, uglavnom franjevac, koji su svojim djelovanjem zadužili armenski narod (fra Vice Kelez, fra Ivan Golubović). U nastavku autor progovara o Sebastu u kršćanskoj duhovnosti te o sv. Vlahu i Sebastu. Autor opširno izlaže mučeništvo sv. Vlaha u vrijeme cara Dioklecijana, a potom i širenje njegova štovanja u Katoličkoj Crkvi. Uz Vlaha autor ističe i kult četrdesetorice mučenika koji su podnijeli mučeništvo u vrijeme cara Licinija i upravitelja Agrikolaja. Njihov je kult utemeljila carica Pulherija (399. – 453.), a stigao je i u naše krajeve. Tako se, primjerice, njihovo slavljenje nalazi u Stonskim odlukama iz XIV. stolje-

ća, a čašćeni su kao službeni blagdan Dubrovačke Republike sve do početka XIX. stoljeća. Dio svojega rada autor je posvetio dolasku relikvija sv. Vlaha u Dubrovnik; one su po svoj prilici stigle u vrijeme cara Konstantina (1025. – 1028.), koji je želio i preko štovanja sv. Vlaha ojačati bizantski utjecaj na Dubrovnik koji se od vojnog uporišta pretvarao u gradsko središte te istodobno sjedište Gornje Dalmacije. Od dolaska relikvija sv. Vlaha u Dubrovnik te njegovim izborom za sveca zaštitnika dubrovačka je povijest nezamisliva bez mučenika iz Sebaste. Njemu će posvećivati crkve, kapele i oltare, ne samo u Dubrovniku i okolici nego i svuda po svijetu kamo ih je odveo njihov trgovački ili diplomatski interes. Dolaskom sv. Vlaha u Dubrovnik uspostavljaju se i veze između Dubrovnika i Armenaca, koje, uz kratke prekide, traju već stoljećima. Samo spomenimo kako je Dubrovnik 30. srpnja 1902. pohodio pretposljednji armenski katolički nadbiskup Sebaste, koji je tada dočekan uz najviše crkvene počasti. Nadbiskup Sebaste došao je tada u Dubrovnik s nakanom prikupljanja novca za otkup Svečeva groba od nevjernika, što nažalost nije u tome uspio.

Za kraj ovog prikaza spomenimo nekoliko zanimljivosti vezanih uz zbornik. Zbornik je izdan dvojezično, na hrvatskom i engleskom jeziku, što mu osigurava i međunarodnu recepciju. Potom, sva su armenska imena napisana i na armenskom jeziku i pismu. Zbornik donosi pismo koje uredniku zbornika šalje armenski katolikos Aram I., koji se nada kako će zajednička knjiga armenskih i hrvatskih autora “potaknuti oba naša naroda, koji su bili žrtve nepravde, da još snažnije očituju svoje prijateljstvo i solidarnost”. Katolikos Aram I. također se nada kako će zbornik unaprijediti prijateljstvo između dviju Crkava i dvaju naroda. U Zborniku se nalazi i *Poruka blagoslova i prijateljstava*, koju je uputio nadbiskup Nareg Alemzian, predstojnik Religijskog vijeća Katolikata Velike Kuće Cilicije, sa sjedištem u libanonskom Anteliasu. On se nada kako će knjiga posvećena Sebasti i sv. Vlahu pomoći boljem upoznavanju i zbližavanju dvaju narodu te pružanju zajedničkoga kršćanskog svjedochanstva.

Inače, povjesničar Vinicije B. Lupis u Hrvatskoj je prije jednog desetljeća prvi javno progovorio o armenskom pitanju, genocidu i hrvatsko-armenskim vezama. U suautorstvu s Arturom R. Bagdasarovom objavio je knjigu: *Armenija - domovina sv. Vlaha*, Ogranak Matice hrvatske u Stonu, Ston, 2015., 272 stranice, s ilustracijama. Zbornik *Sebasta – grad svetoga Vlaha* na neki je način nastavak zanimanja za armenski narod, njegovu povijest i kulturu, koja je po sv. Vlahu postala bliska i važna nama Hrvatima. Zahvaljujući

dr. Lupisu, u Dubrovniku je utemeljeno i *Društvo prijatelja Armenije*, koje pomaže da dubrovačka i šira hrvatska javnost bude bolje upoznata s Armencima, njihovom kulturom i duhovnosti. Na kraju možemo samo podijeliti nadu katolikosa Arama I. kako će zbornik o gradu Sebasti pomoći boljem upoznavanju i zbližavanju dvaju naroda koji su u svojoj povijesti pretrpjeli strašna stradanja, iseljavanja i borbu za opstanak.

Mladen Parlov